

IVANA BRLIĆ-MAŽURANIĆ U ČITANKAMA ZA RAZREDNU NASTAVU

VESNA GRAHOVAC PRAŽIĆ
ANITA MARIJIĆ
Sveučilište u Zadru
Odjel za nastavničke studije u Gospiću

UDK: 371.671:821.163.42.09

Pregledni članak
Review article

Primljeno
: 2014-11-24
Received

SAŽETAK

U radu se polazi od značaja stvaralaštva Ivane Brlić-Mažuranić za hrvatsku književnost i potrebi da se mlađi osnovci upoznaju s njezinim stvaralaštvom. Istražuje se zastupljenost stvaralaštva autorice u udžbenicima za nastavu književnosti u razrednoj nastavi. Analiza obuhvaća zastupljenost po razredima i raznovrsnost predstavljanja djela Ivane Brlić-Mažuranić izborom ulomaka u čitankama. Analiza odobrenih čitanki pokazuje da pogledi autora čitanki na djelo značajne hrvatske spisateljice kao i kreativnost u odabiranju ulomaka. Kako se u lektiri govori o cjelovitom djelu, uključena je i analiza lektire

KLJUČNE RIJEČI: *čitanka, lektira, literatura, Ivana Brlić-Mažuranić, razredna nastava*

1. UVOD

Djela Ivane Brlić-Mažuranić¹ oduševila su publiku, teoretičare i kritičare hrvatske književnosti koji ističu njezinu kreativnost, originalnost i bujnu maštu, te je time zaradila nadimak hrvatski Andersen. Pojavila se u hrvatskoj književnosti u doba moderne i u tome razdoblju napisala svoja najbolja književna djela. Stvaralaštvo je započela pjesmama, autobiografskom prozom, intimnim lirskim crticama, a nastavila pričama i pripovijetkama, basnama i

---

¹ Rođena je 18. travnja 1874. godine u Ogulinu. Potječe iz intelektualne obitelji (otac joj je bio pisac, odvjetnik i povjesničar, a djed političar, pjesnik i hrvatski ban Ivan Mažuranić). Školovala se privatno i stekla izvrsnu naobrazbu. Godine 1889. udaje se za odvjetnika i političara Vatroslava Brlića i seli se u Slavonski Brod. Tamo provodi većinu života koji je posvetila obitelji i književnom radu. Na početku svoje karijere Ivana Brlić-Mažuranić piše *Autobiografiju*, koju je naručila tadašnja JAZU. Godine 1931. JAZU ju je predložila za Nobelovu nagradu za književnost i taj je prijedlog obnovljen 1937. Umrula je 21. rujna 1938. godine u Zagrebu. Pokopana je u grobnicu svoga oca u arkadama zagrebačkoga groblja Mirogoj.

anegdota te na kraju romanima. Sav svoj književni rad posvetila je djeci. Djela su joj prevedena na više od 40 jezika.

U svojim djelima Ivana Brlić-Mažuranić je ujedinjavala stvarni svijet i svijet mašte. Većina radnje u njezinim djelima odvija se u vanjskom ambijentu, kao što većinom nema ni zemljopisne ni povijesne lokacije. To su uglavnom šume, litice, močvare, mora, podmorja, nebeska prostranstva, začarane šume, livade, pašnjaci... Priroda je sudionik u sudbini glavnih likova, njihov prijatelj i neprijatelj. Likovi iz stvarnog svijeta su ozračeni toplinom. Oni su nosioci obiteljskih veza (djed, sin, majka, otac unuci, braća, kćerka, sestra...), ali tu je i njihova okolina (susjedi, seljaci, pastiri, mlinar,...). U djelima je uglavnom prikazan odnos dobra i zla. Opisujući likove (dobre i zle), autorica se opredjeljuje za crno – bijelu postavu, ali u njezinoj zbirci likova postoje i "kolebljivci" koji se često ne usude boriti za nešto dobro ili prekinuti zlo (npr. Sin u *Šumi Striborovoj*). Svrstavajući Ivanu Brlić-Mažuranić u hrvatske klasike dječje književnosti Hranjec (2004) ističe izvornost njezinih djela te istodobno poetičnost, sklad fantastičnoga i realnoga, spoj estetskoga i etičkoga te izražajnu vrijednost jezičnog sloja.

Djela Ivane Brlić-Mažuranić namijenjena su djeci te su nezaobilazni u nastavi književnosti u prošlosti i danas. O njezinim djelima i životu ispisane su mnoge stranice u znanstvenom i popularnom stilu kao i o metodičkom pristupu djelima u nastavi. U radu se posebice istražuje zastupljenost tekstova u udžbenicima za književnost u razrednoj nastavi i u lektiri za razrednu nastavu.

2. UDŽBENIK ZA NASTAVU KNJIŽEVNOSTI

Za udžbenik kažemo da je temeljna školska knjiga koju učenici i učitelji koriste u svom odgoju i obrazovanju. Po sadržajnom određenju udžbenik je osnovna školska knjiga, koju učenici gotovo svakodnevno upotrebljavaju u svom školovanju radi obrazovanja odnosno samoobrazovanja.

Tradicionalni sustav je tražio da udžbenik bude organiziran tako da sadrži znanja koja učenik mora usvojiti, dakle nije trebao posebnu didaktičku oblikovanost. Udžbenik je morao osigurati dominantnu ulogu nastavnika i pasivnu ulogu učenika (Majdanić, 2013). Možemo zaključiti da su u povijesti učitelji i učenici strogo pratili sadržaj udžbenika, čitali i prepričavali fabulu ili moralnu poruku dok su današnji udžbenici jedna vrsta putokaza učitelju u odgoju i obrazovanju (Bežen, 1999). Suvremeni udžbenici u metodičkom oblikovanju trebaju udovoljiti mnogim zahtjevima. Danas prevladava mišljenje da bi udžbenici trebali promijeniti način učenja svojim zadacima. Trebao bi zaokupiti učenikovu pozornost, aktivirati ga, osigurati mu praćenje procesa spoznavanja i rezultata različitih procesa (Peko, Borić Vujnović, 2004).

Udžbenik je temelj i početna točka od koje učenici kreću i samostalno napreduju u svom stvaralačkom radu, proširuju svoje znanje i razvijaju svoje sposobnosti.

Udžbenici za predmet Hrvatski jezik jesu: čitanka, udžbenik za jezik, integrirani udžbenik koji pokriva sadržaje nastave jezika, izražavanja, medijske kulture i književnosti. Rosandić za čitanku kaže da je "posebna vrsta dječje knjige koja svojim sadržajem i likovno-grafičkim izgledom udovoljava recepcijskim (doživljajno-spoznajnim) mogućnostima učenica/učenika" (Rosandić, 2005:161). Njihov sadržaj određuje nastavni program, tj. predmetni kurikulum. On se u čitanku prenosi prema zahtjevima teorije didaktičkog prijenosa i teorije udžbenika, a teorija didaktičkog prijenosa obuhvaća načelo primjerenosti doživljajno-spoznajnim mogućnostima učenika određene dobi (psihološko načelo), načelo odgojnosti (pedagoški kriterij), načelo obrazovne opravdanosti (obrazovno načelo) i načelo didaktičko-metodičke oblikovanosti (Rosandić, 2005). Ante Bežen razradio je model čitanke za razrednu nastavu. "Tekstovi za udžbenik književnosti u razrednoj nastavi odabiru se tako da se uz njihovu pomoć mogu ostvariti zadaće iz nastavnog programa. U izboru tekstova trebalo bi poštivati ova načela:

- a) vrijednost i autorska reprezentativnost
- b) primjerenost doživljajno-spoznajnim mogućnostima učenika
- c) odgojna i obrazovna funkcionalnost
- d) vrstovna (žanrovska) i stilsko raznovrsnost.

Metodički model udžbenika književnosti počiva na didaktičkom okviru strukture nastavnog sata i artikulaciji nastavnog sata u nastavi književnosti, utemeljenoj na književnoznanstvenoj teoriji interpretacije književnog teksta" (Bežen, 1999:34-35).

Temeljni i čvrsti metodički okvir za nastavu književnosti je čitanka koja sadrži funkcionalne, odgojne, obrazovne, psihološke elemente, a ne samo književne tekstove i nastavu književnosti povezuje s drugim nastavnim područjima u okviru hrvatskog jezika i drugih nastavnih predmeta. Također nudi metodički oblikovane razine nastave, a ne samo tekstovne-likovne predloške kao dosadašnje čitanke (Bežen, 1999). Konceptija metodičkog modela udžbenika književnosti (čitanke), prema Beženu (1999), određena je okvirima nastavnog plana i programa, kompetentnim izborom tekstova, tematskom organizacijom udžbeničkog sadržaja te metodičkim oblikovanjem. U svakoj udžbeničkoj jedinici, a pod time se smatra temeljni književni tekst sa svim metodičkim instrumentarijem, ostvaruje se konceptija metodičkog modela udžbenika i metodički oblikovana prezentacija teksta. Što zapravo znači da se udžbenička jedinica sastoji od književnoumjetničkog (ili neknjiževnog) teksta i metodičke opreme (Bežen, 1999).

Prema Rosandiću, suvremeni udžbenici sadrže najbolja književna djela različite tematske i vrstovne usmjerenosti. Tekstovi čine glavni sadržaj i

pojavljaju se u cjelovitom obliku ili ulomcima; dobivaju novi naslov ili sadrže izvorni, ovisno o autoru te moraju biti čitki i pregledni te je uključena i likovno- grafička dimenzija.

Kada se tekst uključuje u čitanku, utvrđuje se njegova primjerenost koja sadrži: temu, oblik, jezik i stil. Također sadrži objašnjenja manje poznatih ili nepoznatih riječi koje olakšavaju recepciju i interpretaciju. Čitanka osmišljenom recepcijom usmjerava učenike na određenu vrstu čitanja, vizualnu ili auditivnu recepciju. Vizualna se ostvaruje "neusmjerenim (spontanom) čitanjem u sebi (tihim čitanjem) i usmjerenim čitanjem (čitanjem sa zadacima)", a auditivna (slušna) ostvaruje se "interpretativnim čitanjem (čitateljevim ili učenikovim), slušanjem teksta s kasete (zvučne čitanke), slušanjem radijske ili televizijske emisije" (Rosandić, 2005:169). Auditivno-vizualnu recepciju čini slušanje i gledanje u tekst. Tu se vizualni i auditivni kanal usklađuju kako bi primatelj primio poruku, ako dođe do toga da se kanali ne usklade, dolazi do poremećaja u primanju poruke. Slušna recepcija se koristi vrednotama govorenog jezika, koristi se glas i primatelj prima poruke interpretativnim čitanjem i govorenjem. U nastavi se recepcije izmjenjuju i kombiniraju (Rosandić, 2005).

Čitanka sadrži i interpretaciju tzv. razgovor o tekstu, njegovo promatranje, književnu analizu. Interpretacija teksta potiče različite oblike izražavanja, također potiče na samostalni rad, na rad u paru ili skupini. Glavnu ulogu u interpretaciji teksta imaju tekstna i dijaloška metoda. Interpretacijom teksta se osobni doživljaj na razini estetske spoznaje i prosudbe objektivizira, dobiva stručno i znanstveno utemeljenje (Majdanić, 2013).

U osnovnoj školi tekst se smješta u tematske krugove gdje svaki krug čini povezanu cjelinu, a pojedinačni tekst može biti smješten na glavno mjesto, središnje ili zaključno u tematskom krugu, ovisno o sadržaju, a u srednjim školama tekst se smješta u književne rodove i vrste, stvaralački opus pisca, u književno razdoblje ili određenu temu. Udžbenik za nastavu književnosti, čitanka, iako po postanku najstariji i najtradicionalniji medij bez sumnje je jedan od najvažnijih izvora znanja u nastavi i uopće u procesu učenja.

3. DJELA IVANE BRLIĆ-MAŽURANIĆ U UDŽBENICIMA

O djelima i životu Ivane Brlić-Mažuranić napisane su mnogobrojne stranice pa ne iznenađuje zanimanje za njezina djela u školskoj praksi. Nedavno je objavljena analiza čitanke za osnovnu školu Valentine Majdanić koja je analizirala čitanke u dvije cjeline, dva razdoblja (1970.-1989. i 1989.-2008.). Autorica je raščlanjivala djela Ivane Brlić-Mažuranić i zaključila: "U prvom je razdoblju zastupljena s 87 tekstova, a u drugome sa 164 teksta (...) razvidno je da je udio tekstova Ivane Brlić-Mažuraniću prvom razdoblju 33%, a u drugom 65%" (Majdanić, 2013:62). V. Majdanić je istraživala čitanke za sve

razrede osnovne škole do 2008. godine, a u ovom radu bit će riječ o analizi udžbenika za nastavu književnosti u razrednoj nastavi odobrenih 2014. godine i pojavnosti djela Ivane Brlić-Mažuranić u njima.

3.1. *Ciljevi istraživanja*

Cilj istraživanja jest provesti analizu, odnosno utvrditi javljaju li se djela Ivane Brlić-Mažuranić u čitankama razredne nastave i kolika je zastupljenost, utvrditi raznovrsnost naslova i odabir odlomaka.

3.2. *Hipoteza istraživanja*

U istraživanju se polazi od hipoteze da u udžbenicima za književnost u razrednoj nastavi nije dovoljno zastupljeno stvaralaštvo Ivane Brlić-Mažuranić.

3.3. *Uzorak*

Uzorak čine svi udžbenici za razrednu nastavu koje je odobrilo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske za školsku godinu 2014./2015.² Početnice, udžbenici za prvi razred nisu uključene u istraživanje. Učenici u prvom razredu tek trebaju naučiti čitati i pisati, te se zbog toga u čitankama nalaze kratki didaktički tekstovi jednostavnog sadržaja koji su učenicima bliski i razumljivi.

---

² Udžbenik za osnovnu i srednju školu je nastavno sredstvo namijenjeno višegodišnjoj uporabi, usklađeno s Udžbeničkim standardom, koje se objavljuje u obliku knjige; može imati i drugu vrstu i oblik ako je tako propisano Udžbeničkim standardom, a služi učenicima kao jedan od izvora znanja za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ciljeva utvrđenih nacionalnim i predmetnim kurikulumom.

Pravilnikom o obveznim udžbenicima i pripadajućim dopunskim nastavnim sredstvima (NN, broj 104/2013.) propisano je koji se udžbenici i pripadajuća dopunska nastavna sredstva smatraju obveznim za uporabu u nastavnom i odgojno-obrazovnom radu u osnovnoj i srednjoj školi i služe za realizaciju nacionalnoga i predmetnoga kurikula, odnosno nastavnoga plana i programa te za samostalno učenje.

Odobranje novih udžbenika provodi se prema Zakonu o udžbenicima za osnovnu i srednju školu (NN, broj 27/2010., 55/2011. i 101/2013.), Udžbeničkom standardu (NN, broj 65/2013.) i Pravilniku o obveznim udžbenicima i pripadajućim dopunskim nastavnim sredstvima (NN, broj 104/2013.). (<http://public.mzos.hr/Default.aspx?art=12949&sec=2354>)

Tablica 1: *Odobrene čitanke*

DRUGI RAZRED			
R.b.	Naziv udžbenika	Vrsta udžbenika	Autori
1.	Kuća svemoguća	Čitanka	D. Zalar, D. Dvornik, F. Petruša
2.	Od slova do snova 2	Čitanka	V. Budinski, K. Franjčec, M. Zelenika Šimić, I. Lukas
3.	Moja staza 2	Čitanka	S. Centner, A. Peko, A. Pintarić, L. Bakota, V. Majdenic
4.	Cvrkut riječi	Čitanka i jezični udžbenik	D. Težak, S. Polak, D. Cindrić
5.	Hrvatski na dlanu 2	Čitanka i udžbenik jezika	V. Marjanović, A. Škribulja, M. Gabelica, R. Gredelj
6.	Zlatna vrata 2	Integrirani	S. Ivić, M. Krmpotić – Dabo
7.	Slovo po slovo 2	Integrirani	T. Zokić, B. Vladušić
TREĆI RAZRED			
1.	Kuća igrajuća	Čitanka	D. Zalar, D. Dvornik, F. Petruša
2.	Od slova do snova 3	Čitanka	V. Budinski, K. Franjčec, M. Zelenika Šimić, I. Lukas
3.	Moja staza 3	Čitanka	S. Centner, A. Peko, A. Pintarić, L. Bakota, V. Majdenic
4.	Carstvo riječi	Čitanka i jezični	D. Težak, S. Polak
5.	Hrvatski na dlanu 3	Čitanka i udžbenik jezika	V. Marjanović, A. Škribulja, M. Gabelica, R. Gredelj
6.	Zlatna vrata 3	Integrirani	S. Ivić, M. Krmpotić – Dabo
7.	Slovo po slovo 3	Integrirani	T. Zokić, B. Vladušić
ČETVRTI RAZRED			
1.	Kuća putujuća	Čitanka	D. Zalar, D. Dvornik, F. Petruša
2.	Od slova do snova 4		V. Budinski, K. Franjčec, M. Zelenika Šimić, I. Lukas
3.	Moja staza 4	Čitanka	S. Centner, A. Peko, A. Pintarić, L. Bakota, V. Majdenic
4.	Čarolija riječi	Čitanka i jezični	D. Težak, S. Polak, D. Cindrić
5.	Hrvatski na dlanu 4	Čitanka i udžbenik jezika	V. Marjanović, A. Škribulja, M. Gabelica, R. Gredelj
6.	Zlatna vrata 4	Integrirani	S. Ivić, M. Krmpotić – Dabo
7.	Slovo po slovo 4	Integrirani	T. Zokić, B. Vladušić

3.4. *Mjerni instrumenti*

Prilikom istraživanja koristile su se tablice koje su konstruirane za ovo istraživanje. Za svaki razred se nalazi posebna tablica u kojoj su nabrojene odobrene čitanke te broj djela Ivane Brlić-Mažuranić koja se u njima javljaju.

3.5. *Metode istraživanja.*

Nakon prikupljenih materijala potrebnih za istraživanje i izradu tablica, upisivali su se podaci s pomoću odgovarajućih varijabli. Nakon upisivanja podataka u tablice, svaka je analizirana i objašnjena. Istraživanje je provedeno studijem dokumentacije. Studij dokumentacije zapravo predstavlja analizu sadržaja koja uključuje različite izvore podataka (dokumente, tisak, udžbenike, audiovizualne zapise, vizualne itd.). Analiza sadržaja dokumenata obuhvaća kvalitativnu i kvantitativnu analizu. "Kvalitativnom analizom istraživač pronalazi opći i osnovni smisao poruke odnosno informacije koju dokument prenosi" (Mužić, 1982:199). Kvantitativnom analizom istraživač pronalazi u pojavama koje proučava u određenim izvorima elemente koji se mogu brojiti ili mjeriti. Time daje uvjerljivije dokaze o informaciji koju nam dokument donosi. Također treba naglasiti da kvantitativna analiza sadržaja dokumenata bez kvalitativnog aspekta ne bi imala smisla jer je veoma bitno da dobivenim brojčanim pokazateljima damo pripadajući pedagoški smisao (Mužić, 1982). Analiza je udžbenika, kako je istakao Mužić još 1982. godine, od najznačajnije važnosti jer daje osnovnu okosnicu nastavnog rada, ali je i važan izvor informacija za učenike. Zato je bitno na koji način je autor napisao udžbenik. Bilo bi potrebno izvršiti usporednu analizu raznih udžbenika istog predmeta, vidjeti na koji način udžbenici iznose najnovija znanstvena dostignuća, na koji način skraćuju manje važne gradivo te kako nastoje učenike, osim što ih upoznaju s novim činjenicama, osposobiti za samostalan rad. Time se utvrđuje njihova kvaliteta i mogući nedostaci te se na osnovi toga mogu dati prijedlozi za njihovo daljnje usavršavanje.

4. **ANALIZA REZULTATA I RASPRAVA**

Rezultati istraživanja obrađeni su posebno za svaki razred i udžbenik. U prvome dijelu istraživanja se nalazi brojčani prikaz zastupljenosti djela u čitankama te odlomci koji se javljaju.

4.1. *Rezultati istraživanja čitanke za drugi razred*

Analizom odobrenih čitanke za drugi razred ustanovljeno je da se u sljedećim čitankama javljaju djela Ivane Brlić-Mažuranić (Tablica 3).

Tablica 2: *Djela Ivane Brlić-Mažuranić u drugome razredu*

Čitanke za drugi razred	Djela Ivane Brlić-Mažuranić
Kuća svemoguća	1
Od slova do snova 2	0
Moja staza 2	0
Carstvo riječi	0
Hrvatski na dlanu 2	0
Zlatna vrata 2	0
Slovo po slovo 2	0

Rezultati pokazuju da se samo u čitanci *Kuća svemoguća* javlja jedno djelo Ivane Brlić-Mažuranić, i to pjesma *Čudna apoteka* (14,29%). Pjesma je iz zbirke *Srce od licitara* zbirke pjesama i pripovjedaka koja je izdana posthumno 1939. godine. Kritika nije hvalila njezine pjesme, ali ona piše za djecu, "obrađuje sitne zgode iz njihova života" (Crnković-Težak, 2002:257). Pjesmu iz čitanke, *Čudna apoteka* Mihanović-Salopek izdvaja "kao izvrsnu nehlotičnu anticipaciju suvremene krajnosti metode apsolutne slobode odgoja, s vodećom zabludom "djetetu treba sve dopustiti" (1994:49).

4.2. *Rezultati istraživanja čitanki za treći razred*

Analizom čitanki za treći razred ustanovljeno je da se u sljedećima javljaju djela Ivane Brlić-Mažuranić (Tablica 4).

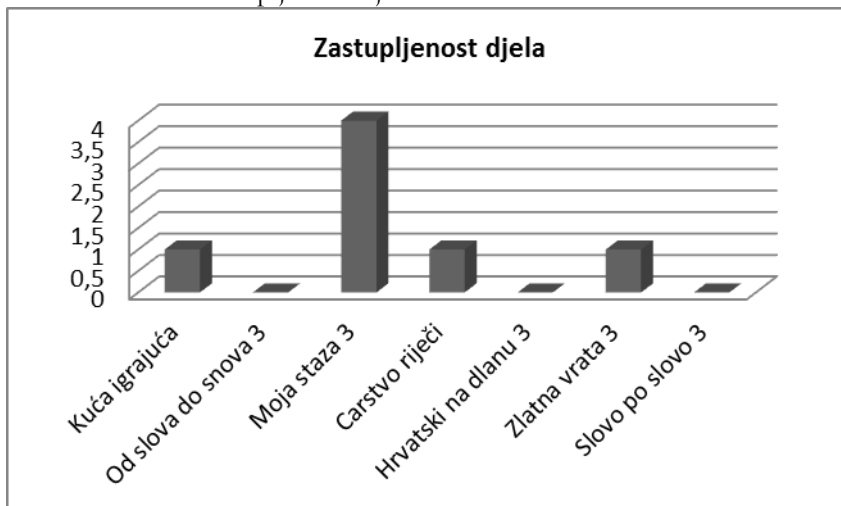
Tablica 3: *Djela Ivane Brlić-Mažuranić u trećem razredu*

Čitanke za treći razred	Djela Ivane Brlić-Mažuranić
Kuća igrajuća	1
Od slova do snova 3	0
Moja staza 3	4
Carstvo riječi	2
Hrvatski na dlanu 3	0
Zlatna vrata 3	1
Slovo po slovo 3	0

Rezultati pokazuju da se od ukupno 7 odobrenih čitanki za treći razred, djela Ivane Brlić-Mažuranić javljaju u 4 čitanke.

Grafikon 1. Prikaz zastupljenosti djela Ivane Brlić-Mažuranić

Nakon analiza svih čitanki, uočavamo da se u jednoj čitanci *Moja staza 3* javlja najviše djela Ivane Brlić-Mažuranić (57%), u *Carstvu riječi* 14%, *Zlatna vrata* 14%, *Kuća svemoguća* 15%, a u trima čitankama se ne javljaju uopće (*Od slova do snova 3*, *Hrvatski na dlanu 3*, *Slovo po slovo 3*). Djela i ulomci koji se nalaze u čitankama prikazani su u Tablici 5. Ako su u čitankama, odlomci s naslovom preuzeti su, ako nema naslova, objašnjeno je o kojem je odlomku riječ.

Tablica 4: *Djela/ ulomci Ivane Brlić-Mažuranić*

ČITANKA	DJELO	ULOMAK
Kuća igrajuća	Čudnovate zgode šegrta Hlapića	Kako je na paši
Moja staza 3	Čudnovate zgode šegrta Hlapića	Mali mljekar
	Badnja večer sirote Kate	cjelovito djelo
	Dvije koze	cjelovito djelo
	Slavka – Plavka i Anka Mrgolanka	cjelovito djelo
Carstvo riječi	Miš u stupici	cjelovito djelo
Zlatna vrata 3	Čudnovate zgode šegrta Hlapića	početak romana

U čitanci *Moja stara 3* nalaze se četiri naslova iz stvaralaštva Ivane Brlić-Mažuranić, a u trima je zastupljen roman *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* koji se javlja i u lektiri za taj razred što može biti opravdan motiv uvođenju u čitanke. Roman izdan 1913. godine od početka je naišao na odobravanje publike i književne kritike. Iako je prošlo mnogo vremena od prvog pojavljivanja *Čudnovatih zгода šegrta Hlapića*, djelo i danas svojom vrijednošću plijeni pažnju čitatelja. Antun Gustav Matoš je roman visoko ocijenio nazvavši ga "malim remek – djelom" te klasikom. "*Čudnovate zgode* mogu se ubrojiti u one rijetke i prerijetke naše knjige što se idealizmom svoga shvatanja životnog, prostotom naravnog izraza i delikatnošću rijetkog humora mogu već sada smatrati klasičnim u gomili loše savremene naše proze" (Matoš, 1913:285). U jednoj čitanci nalazimo početak romana, dok u ostale dvije imamo zaokružene ulomke, epizode o susretu Hlapića s pastirima i s mljekarom. U svim čitankama je ulomak polazište obrazovnoj zadaći – usvajanje i prepoznavanje dječjeg romana. *Badnja večer sirote Kate* je pripovijetka iz zbirke pripovijedaka *Valjani i nevaljani* iz 1902. godine. Iz naslova jasno možemo vidjeti da je ton ovih priča i pripovjedaka pedagoški, razlikovanje dobra i zla, poučavanje kako se popraviti. Priče naglašavaju vrline i načela kojih se u životu treba držati, ističu poželjne i osuđuju nepoželjne načine ponašanja. "Autorica želi književno posvjedočiti da se u sirotinjskoj kući može stvoriti predbožićni ugođaj samo ako su srca, osobito dječja, radosna" (Hranjec, 2004, 34). Priča je predložak za obradu i usvajanje termina teme. *Slavka – Plavka i Anka Mrgolanke* je priča iz knjige *Škola i praznici* – zbirke pjesama i pripovjedaka koja je izdana 1905. godine. Naizmjenično posložene pripovijetke i pjesme već svojim naslovima pokazuju da im je namjera nježno i odmjereno odgajati i poučavati. Svaki od uradaka ima pouku, te je naglašeno kako je, bez obzira na odmor i igru tokom praznika, škola važna. *Miš u stupici* je iz spomenute zbirke pjesama i priča *Srce od licitara*. Smještena je u nastavnu temu povezanosti događaja s vremenom, mjestom i likom. Basna *Dvije koze* objavljena je u časopisu *Omladina* 1928. godine i dobar je izbor za nastavnu temu basne u trećem razredu, posebice jer je pisana u stihu te ritmom privlači pozornost učenika.

4.3. Rezultati istraživanja čitanki za četvrti razred

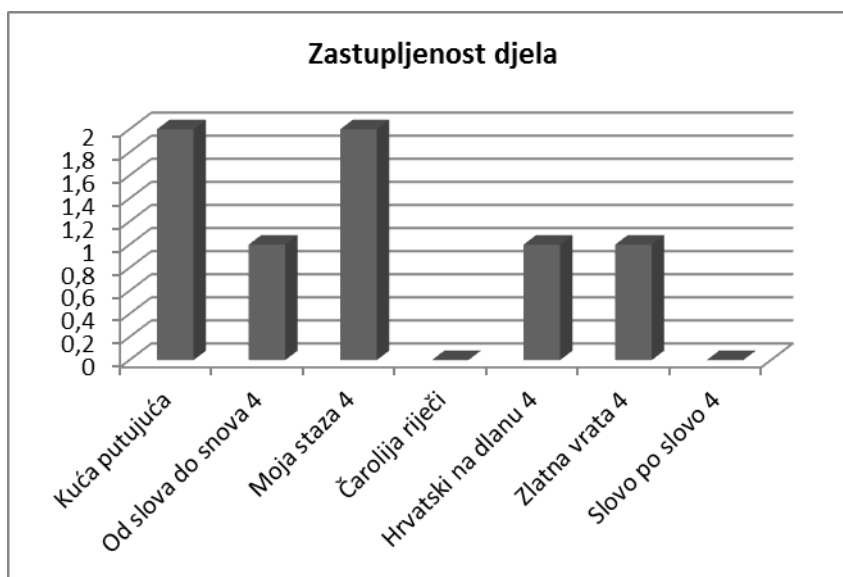
Analizom čitanki za četvrti razred ustanovljeno je da se u sljedećima javljaju djela Ivane Brlić-Mažuranić (Tablica 5).

Tablica 5: Djela Ivane Brlić-Mažuranić u četvrtom razredu

Čitanke za četvrti razred	Djela Ivane Brlić-Mažuranić
Kuća putujuća	2
Od slova do snova 4	1
Moja staza 4	2
Čarolija riječi	0
Hrvatski na dlanu 4	1
Zlatna vrata 4	1
Slovo po slovo 4	0

Rezultati pokazuju da se u pet čitanke javljaju djela Ivane Brlić-Mažuranić, a u čitankama *Slovo po slovo 4* i *Čarolija riječi* ne javlja se ni jedno djelo što iznenađuje jer su se učenici već susreli s djelima Ivane Brlić-Mažuranić, a nalazi se i u lektirnom popisu za treći razred. Najviše djela imaju čitanke *Moja staza* i *Kuća putujuća* 29%, dok ostale tri čitanke (*Od slova do snova*, *Hrvatski na dlanu*, *Zlatna vrata*) imaju 14% zastupljenosti.

Grafikon 2. Prikaz zastupljenosti djela Ivane Brlić-Mažuranić

U tablici koja slijedi prikazana je zastupljenost po izboru djela i ulomaka

Tablica 6: *Djela Ivane Brlić-Mažuranić*

ČITANKA	DJELO	ULOMAK
Kuća putujuća	Priče iz davnine	Regoč
	Priče iz davnine	Ribar Palunko i njegova žena
Od slova do snova 4	Priče iz davnine	Rutvica
Moja staza 4	Priče iz davnine	Regoč
	Priče iz davnine	Šuma Striborova
Hrvatski na dlanu 4	Priče iz davnine	Regoč
Zlatna vrata 4	Priče iz davnine	Šuma Striborova

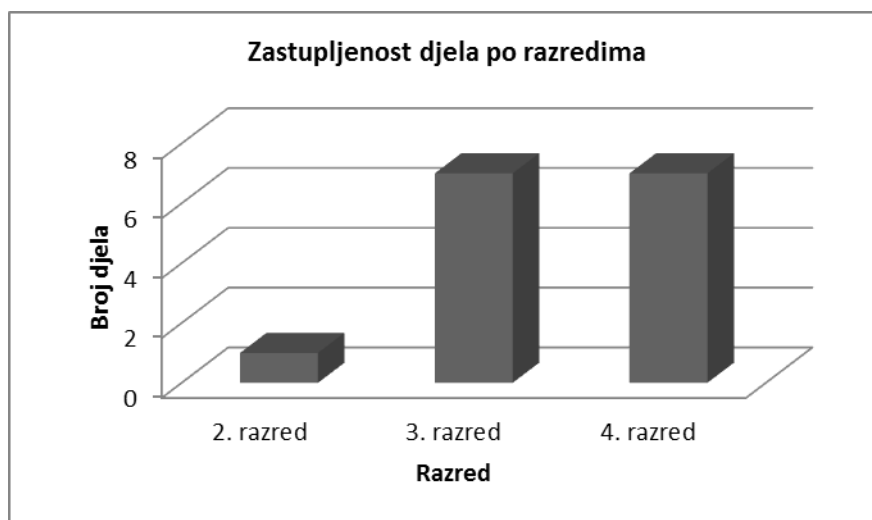
U čitankama je Ivana Brlić-Mažuranić zastupljena ulomcima iz zbirke bajki *Priče iz davnine* koje su objavljene 1916. godine. U prvom izdanju bilo je šest bajki: *Kako je Potjeh tražio istinu; Ribar Palunko i njegova žena; Regoč; Šuma Striborova; Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica; Sunce djever i Neva Nevičica*. U trećem izdanju, koje je objavljeno 1926., zbirci su dodane još dvije bajke: *Lutonica Toporko i devet župančića i Jagor*. U bajkama se tematizira sukob dobra i zla. *Priče iz davnina* smatraju se najboljom zbirkom bajki u hrvatskoj književnosti za djecu i za odrasle, "na najplemenitiji način uče životu, potvrđujući funkciju i smisao skladno i slikovito sročene književne riječi u dječjoj literaturi" (Hranjec, 2004:45).

U dvije čitanke uvršteni su ulomci iz dviju priča iz zbirke *Priče iz davnine*. Autori čitanke tri puta su izabrali ulomak iz pripovijetke *Regoč*, ali je riječ o različitim ulomcima, susret Kosjenke i Regoča, poplava te u jednoj čitanci početak priče, dolazak Kosjenke u Legen. Ulomak iz *Šume Striborove* javlja se u dvije čitanke, susret bake i Domaćih. Ulomak iz priče *Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica* javlja se u jednoj čitanci, i to je ulomak kako orao odnosi Rutvicu. Kratki ulomak iz priče *Ribar Palunko i njegova žena* nalazi se u jednoj čitanci i to početak priče. Svi ulomci metodički su predložci za obradu bajke i razlikovanja glavnih i sporednih likova te pozitivnih i negativnih, stvarnih i nestvarnih likova. Izabrane su možda najpoznatije bajke iz zbirke, ali začuđuje da izbor slijedi lektirni popis u kojem je obavezno pročitati bajke *Regoč* i *Šumu Striborovu*. Drukčiji izbor iz zbirke otkrivao bi svijet bajki, otkrio bi širu sliku stvaralaštva Ivane Brlić-Mažuranić.

4.4. Usporedba po razredima

Analiza je čitanki pokazala da je stvaralaštvo Ivane Brlić-Mažuranić zastupljeno u 15 udžbeničkih jedinica, ali je izbor iz 8 djela. Zastupljene su pjesma, priča, bajka, basna i roman. U drugom razredu je to 7%, u trećem razredu 47%, a u četvrtom 46%.

Grafikon 3. Prikaz sva četiri razreda

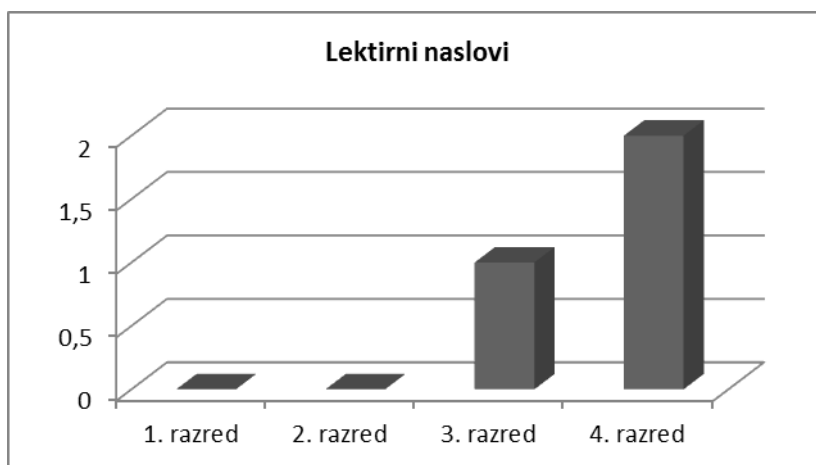
Razvidno je da je ujednačena pojavnost u trećem i četvrtom razredu, a u drugom razredu vrlo skromna. Riječ je o jednoj pjesmi. U bogatom stvaralaštvu Ivane Brlić-Mažuranić može se naći tekstova/ulomaka koji svojom vrijednošću zaslužuju da se ponude učenicima u književnom odgoju i obrazovanju.

5. LEKTIRA U RAZREDNOJ NASTAVI

Čitanje je jedna od važnih aktivnosti svakoga učenika (ali i odraslih), jer se čitanjem spoznaju ideje, obrazuje se i zabavlja. "Lektira, domaća i školska, veoma je važan sastavni dio nastave materinskog jezika, kojim se učenici osposobljavaju za samostalno služenje knjigom u svrhu samoobrazovanja i samoodgoja" (Leniček, 2002: 10). Ona služi za uvođenje učenika u svijet književnosti te razvija kulturu čitanja i bogatstvo rječnika. Nastavni programi iz književnosti uključuju popis književnih djela za samostalno čitanje kod kuće. Pri izboru djela za samostalno čitanje kod kuće utvrđeni su kriteriji izbora

književnomjetničkih tekstova u odgojne i obrazovne svrhe. Odabiru se reprezentativna djela različitih vrsta iz nacionalne književnosti i književnosti drugih naroda, koja čine temelje svjetske kulture, djela antologijske vrijednosti koja su primjerena doživljajno-spoznajnim mogućnostima učenika (Rosandić, 2005). *Nastavni plan i program za osnovnu školu* (2006) za svaki razred nudi popis lektire koju učenici moraju pročitati. Od predloženih lektirnih naslova prvi je predloženi obavezan, a ostale naslove biraju učitelji, ovisno o kojem razredu je riječ. Djela Ivane Brlić-Mažuranić javljaju se u trećem i četvrtom razredu, i to kao obavezna djela za čitanje. U trećem razredu je to roman *Čudnovate zgode šegrta Hlapića*, a u četvrtom razredu dvije bajke iz zbirke *Priče iz davnina: Regoš i Šuma Striborova*.

Grafikon 4. Prikaz djela u lektirnom popisu

Očekivali bismo veću zastupljenost djela jer je riječ o autorici koju ubrajamo u klasike hrvatske književnosti i autorici svjetskog glasa. U prvom i drugom razredu nema na popisima lektire ni jednog djela autorice, iako u njezinom stvaralaštvu nalazimo kratke priče upravo za početnike u čitanju i susretu s književnim djelom. U javnosti je prisutna predrasuda da su djela Ivane Brlić-Mažuranić zahtjevna, teška i nerazumljiva djeci te možemo samo nagađati je li to motiv zašto ih ne susrećemo u lektirnim popisima, jer je ipak riječ o izvannastavnom čitanju.

6. ZAKLJUČAK

Analiza odobrenih udžbenika za školsku godinu 2014./2015. za nastavu književnosti u razrednoj nastavi pokazala je zastupljenost stvaralaštva Ivane Brlić-Mažuranić. O kontinuitetu zastupljenosti djela autorice svjedoči istraživanje V. Majdanić koja je istražila udžbenike do 2008. godine. Zastupljenost je ostvarena na planu književnih vrsta, javlja se poezija, pripovijetke, basne, bajke i roman. Nažalost ne možemo biti zadovoljni brojem djela i ulomaka posebice u trećem i četvrtom razredu. Začuđuje pojavnost odobrenih čitanki bez spomena o autorici. Od analizirana 24 udžbenika u 11 nema ulomaka iz stvaralaštva Ivane Brlić-Mažuranić. U razrednoj nastavi nezaobilazan je prvi hrvatski dječji roman *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* koji se javlja u samo tri udžbenika. U svim udžbenicima u četvrtom razredu ulomci su iz zbirke *Priče iz davnine*, i to iz četiri priče. U izboru ulomaka nije rijetka pojava izbora istoga ulomka. Raznolikost i vrijednost stvaralaštva Ivane Brlić-Mažuranić upućuje i zaslužuje brojniju, raznolikiju zastupljenost u udžbenicima jer kroz recepciju njezinih djela možemo i moramo odgajati čitatelje.

LITERATURA

- Bežen, A. (1999), Metodčki model udžbenika književnosti za razrednu nastavu. U: Matijević, M. (ur) *Zbornik radova Učiteljske akademije u Zagrebu, 1*, Zagreb: Učiteljska akademija, str. 32-40b.
- Crnković, M. i D. Težak, D. (2002), *Povijest hrvatske dječje književnosti*, Zagreb: Znanje.
- Hranjec, S. (2004), *Dječji hrvatski klasici*, Zagreb: Školska knjiga
- Hrvatski nacionalni obrazovni standard – Nastavni plan i program za osnovnu školu. (2006), Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Republika Hrvatska. Pristupljeno 1. XII. 2014. www.public.mzos.hr
- Leniček, E. (2002), *Lektira u razrednoj nastavi*, Petrinja: Visoka učiteljska škola
- Matoš, A. G. (1962), Klasična knjiga. U: Matković, M.(ur) *Hrvatska književna kritika IV*. Zagreb: Matica hrvatska, str. 282-286.
- Majdanić, V. (2013), *Regionalni tekst dječje književnosti*, Zagreb: Naklada Ljevak.
- Mihanović-Salopek, H. (1994), Odgojno-etičke i strukturalističko-umjetničke smjernice u dječjoj poeziji Ivane Brlić-Mažuranić. U: Vukelić, V. (ur), *Ivana Brlić-Mažuranić, Prilozi sa znanstvenostručnog kolokvija*. Slavonski Brod: Matica hrvatska Slavonski Brod, str. 47-54.
- Mužić, V. (1986), *Metodologija pedagoškog istraživanja*, Sarajevo: Svjetlost.
- Peko, A., Borić, E., Vujnović, M. (2004), Udžbenik-interaktivni medij. U: Halačev, S. (ur) *Udžbenik i virtualno okruženje*. Zagreb: Školska knjiga, str. 141-148.

Rosandić, D. (2005). *Metodika književnog odgoja*. Zagreb: Školska knjiga.
<http://public.mzos.hr/Default.aspx?art=12949&sec=2354>

Izvori

- Budinski, V. i sur. (2013), *Od slova do snova 2*, Zagreb: Profil.
 Budinski, V. i sur. (2013), *Od slova do snova 3*, Zagreb: Profil.
 Budinski, V. i sur. (2013), *Od slova do snova 4*, Zagreb: Profil.
 Centner, S., Peko, A. i sur. (2013), *Moja staza 2*, Zagreb: Školska knjiga.
 Centner, S., Peko, A. i sur. (2013), *Moja staza 3*, Zagreb: Školska knjiga.
 Centner, S., Peko, A. i sur. (2013), *Moja staza 4*, Zagreb: Školska knjiga.
 Ivić, S., Krmpotić-Dabo, M. (2010), *Zlatna vrata 2*, Zagreb: Školska knjiga.
 Ivić, S., Krmpotić-Dabo, M. (2010), *Zlatna vrata 3*, Zagreb: Školska knjiga.
 Ivić, S., Krmpotić-Dabo, M. (2010), *Zlatna vrata 4*, Zagreb: Školska knjiga.
 Marjanović, V., i sur. (2013), *Hrvatski na dlanu 2*, Zagreb: Profil.
 Marjanović, V., i sur. (2013), *Hrvatski na dlanu 3*, Zagreb: Profil.
 Marjanović, V., i sur. (2013), *Hrvatski na dlanu 4*, Zagreb: Profil.
 Težak, D., Polak, S., Cindrić, D. (2014), *Cvrkut riječi*, Zagreb: Alfa.
 Težak, D., Polak, S. (2014), *Carstvo riječi*, Zagreb: Alfa.
 Težak, D., Polak, S. (2014), *Čarolija riječi*, Zagreb: Alfa.
 Zalar, D., Dvornik, D., Petruša, F. (2014), *Kuća svemoguća*, Zagreb: Alfa.
 Zalar, D., Dvornik, D., Petruša, F. (2014), *Kuća igrajuća*, Zagreb: Alfa.
 Zalar, D., Dvornik, D., Petruša, F. (2014), *Kuća putujuća*, Zagreb: Alfa.
 Zokić, T., Vladušić, B. (2014), *Slovo po slovo 2*, Zagreb: Školska knjiga.
 Zokić, T., Vladušić, B. (2014), *Slovo po slovo 3*, Zagreb: Školska knjiga.
 Zokić, T., Vladušić, B. (2014), *Slovo po slovo 4*, Zagreb: Školska knjiga.

IVANA BRLIĆ-MAŽURANIĆ IN TEXTBOOKS FOR CLASSROOM INSTRUCTION

ABSTRACT

In this thesis we start from the importance of creativity of Ivana Brlić-Mažuranić in Croatian literature and the need for younger school students familiarize themselves with her creativity. There has been explored the representation of author creativity through analysis of textbooks for teaching literature in classrooms. The analysis includes representation by grades and variety presentations of work written by Ivana Brlić-Mažuranić through passages in textbooks. The analysis of approved textbooks will show views of the authors these textbooks about the work of significant Croatian writer, as well as creativity in choosing fragments. Because there has been talked about the reading in the complete work, in this thesis is also included the analysis of reading.

KEY WORDS: *textbook, reading, literature, Ivana Brlić-Mažuranić, elementary education*